

Održana radionica sa fokus grupom samohranih roditelja

U Centru za socijalni rad Prijedor, dana 14.09.2011. god. Održana je radionica sa fokus grupom 7 samohranih roditelja. Sastanku su prisustvovala i 3 stručna radnika CSR (mr nauka u soc. radu, dipl. soc. radnik i prof. filozofije i sociologije) i 1 predstavnik NVO „Svjetionik“; ukupno 10 učesnika. Moderator je bila Dragana Savić-Pešević, dipl. socijalni radnik.

Fokus grupe realizovane u okviru projekta „Smanjenje socijalne isključenosti kroz jačanje sistema socijalne zaštite“ gdje su na osnovu analize situacije u opštini Prijedor, identifikovane sledeće vulnerabilne kategorije stanovništva: Romi, povratnici, radno sposobna lica bez mogućnosti zapošljavanja, lica sa invaliditetom sa preostalom radnom sposobnošću, duševno oboljela lica, penzioneri, braća i sestre djece sa posebnim potrebama, maloljetna lica sa delinkventnim ponašanjem, djeca do 14 godina starosti sa asocijalnim ponašanjem, samohrani roditelji, djeca iz razvedenih brakova.

Analizom zakonskih normi koje regulišu oblast porodičnih prava i dužnosti supružnika, roditelja i djece, prava majke i djeteta, zakonskih mjera podrške pronatalitetnoj i socijalnoj politici usmjerenih prema djelotvornom osiguravanju prava djeteta, s jedne strane, te praktičnih potreba, mogućnosti i okolnosti života porodica, roditelja i djece s druge strane, prepoznata je potreba detaljnije analize usklađenosti i efikasnosti njihovog uzajamnog djelovanja, te mjera njihovog unapređenja.

Naime, sociološka istraživanja pokazuju da su se porodične strukture u posljednjih pola stoljeća temeljito promijenile i uz klasičnu porodicu koju čine majka i otac u bračnoj zajednici te njihova biološka djeca, sve je veći broj drugih porodičnih oblika - jednoroditeljskih porodica, vanbračnih zajednica, roditelja s usvojenom djecom, strukturalno i funkcionalno rekonstruisanih porodica s ranije razvedenim roditeljima i njihovom djecom. Takođe, nedvojbeno je da je ekonomskim osnaživanjem žena, njihovim obrazovanjem, zapošljavanjem i emancipacijom, rastao i broj razvoda, a time i sve veći broj jednoroditeljskih porodica. Prema tome, jednoroditeljske porodice su heterogena grupa u odnosu na način na koji su postale jednoroditeljske porodice te se mogu podijeliti na rastavljene, nevjenčane te udovice ili udovce. Međutim, i pored očiglednih pokazatelja, jednoroditeljske porodice kao oblik porodične zajednice spominju se vrlo rijetko, samohrani roditelji još su uvijek stigmatizirani i predmet osude ili žaljenja, žive u mnogo lošijoj finansijskoj situaciji od dvoroditeljskih porodica, uživaju minimalnu podršku društva i institucija.

Precizan podatak koliko (u Republici Srpskoj i BiH) ima samohranih roditelja-ne postoji, kao ni podatak o okolnostima njihovog života i potreba. Međutim, prema novijim statističkim nalazima svaki pet brak završi se razvodom, što ukazuje da njihov broj nije mali, posebno ako se zna da u ovu kategoriju roditelja spadaju i udovice i udovci, kao i roditelji vanbračne djece. Iz tih razloga, a temeljem podataka dobijenih analizom političke, ekonomske, porodične, socijalne situacije na području opštine Prijedor, prepoznata je potreba da se jednoroditeljskim zajednicama-samohranim roditeljima organizuje fokus grupa obzirom na multidisciplinarnost problema sa kojima se svakodnevno suočavaju.

Cilj istraživanja

Upoznati se sa organizacijom života samohranih roditelja, sagledati njihove potrebe, snage, mogućnosti i poteškoće u organizaciji svakodnevnog života i obaveza iz perspektive njihovih specifičnih životnih iskustava i mišljenja, ustanoviti-otkriti zajedničke stavove i potrebe, razmotriti modele ličnog i društvenog angažovanja u pravcu unapređenja kvalitete života i ravnopravne integracije u društvene procese. Unaprijediti znanje samohranih roditelja o socijalnim i psihološkim aspektima jednoroditeljstva, važnosti socijalne podrške u prevladavanju poteškoća, socijalnim vještinama roditelja za kvalitetnu komunikaciju s djecom, bivšim bračnim drugovima, porodicom i širom socijalnom mrežom, načinima nošenja sa stresom, načinima prevladavanja i prilagođavanja na razdoblja jednoroditeljstva. Informisati o pravima i procedurama ostvarivanja istih.

Cilj organizovanja fokus grupe sa samohranim roditeljima jeste i dobijanje egzaktnih podataka o potrebama i karakteristikama života istih, kojima bi se skrenula pažnju javnosti i kreatora radnih, socijalnih i porodičnih politika o potrebama tih porodica, razmatranje strategija senzibiliziranja građana na probleme jednoroditeljskih porodica (posebno majki) te motivisanje na pružanje podrške i pomoći takvim roditeljima te poticanje lokalne zajednice za planiranje posebnih mjera obzirom na promjene u porodičnoj strukturi s posebnim naglaskom na potrebe jednoroditeljskih porodica. Planirati strategije multisektoralnog pristupa u stvaranju mogućnosti za njihovu uključenost u društvene procese zajednice.

Metodologija istraživanja

Vođenje fokus grupe i analiza situacije u kojoj egzistiraju samohrani roditelji u opštini Prijedor, ostvareni su primjenom dijaloga sa učesnicima te primjenom slijedećih metoda: **igranje uloga/ pričanje priča**, (da se opiše iskustvo „biti samohrani roditelj“), **„nit života“** (za identifikovanje i razumijevanje različitih shvaćanja ili očekivanja u odnosu na status samohranosti, za identifikovanje područja različitosti iskustava i potreba te ranjivosti u odnosu na heterogenost u načinu na koji su postale jednoroditeljske porodice), **„mitovi i činjenice“** (poticanje da aktivno razmišljaju o svom statusu i da razmišljaju o vezama između faktora koji utiču na nj. život, identifikovanje rizika), **edukacija i informisanje**, **„planiranje aktivnosti“**, **„analiza prednosti, nedostataka, mogućnosti i ograničenja“**, **„kratka evaluacija“**

Glavni nalazi

Dijalogom sa samohranim roditeljima, upoznali smo karakteristike, lične doživljaje vezane za status „samohrani roditelj“, sa osnažujućim-pozitivnim i otežavajućim-remetujućim faktorima koji obilježavaju život njih i njihove djece. Kroz njihova lična iskustva i doživljaje, analizirani su i stavovi društva prema samohranim roditeljima i njihovoj djeci. Razlike u ličnoj ali i u društvenoj percepciji samohranosti uočeni su između samohranih roditelja koji su to postali razvodom braka i smrću partnera od onih koji su to postali nedostatkom želje drugog partnera da učestvuje u životu tog roditelja i njihovog djeteta, na teret okolnosti života i većih predrasuda prema nevjenčanim majkama. Od pozitivnih karakteristika samohranosti, majke su izdvojile mogućnost da same odlučuju o organizaciji života i roditeljstva, da su postale snažnije i odlučnije kao osobe, da su bliskije i upućenije u emotivni i socijalni život svoje djece, da primaju

maksimum ljubavi i poštovanja svoje djece, da imaju mogućnost posvetiti se svojim ambicijama i hobijima, da zbog samostalnog staranja nad djetetom neke uživaju veće poštovanje društva, da se njihovi uspjesi i uspjesi njihove djece više glorifikuju, pa je i ponos i samopoštovanje veće.

Kao najveće poteškoće samohranog roditeljstva, istaknuti su finansijski problemi oko zadovoljavanja životnih potreba i podmirivanja raznovrsnih potreba djece (raznovrsniji obroci, udobno stanovanje, školske ekskurzije, ljetovanja, zimovanja, hobiji, profesionalne, umjetničke, sportske ili rekreativne ambicije), samohranost kao eliminatorni faktor pri konkurisanju za posao (zbog očekivanih izostanaka, bolovanja, nemogućnosti dodatnog radnog angažovanja), nedostatak partnerske i roditeljske podrške i zaštite, opterećenost višestrukim ulogama i odgovornostima, uskraćenost pri ostvarivanju prava na socijalnu pomoć i podršku, reakcije okruženja poput sažaljenja ili ljubomore, sram ili strah za vlastitu budućnost i budućnost djece kojoj će biti na teret, ne imanje kompletne porodice i još djece, obeshrabljenost, osjećanje manje vrijednosti, manjak vremena za sebe i nove partnerske veze.

Uočena je velika razlika među samohranim porodicama kad je u pitanju odnos društva. U najboljem su položaju udovice i udovci, koji kod društva izazivaju saosjećanje jer je 'viša sila' (bolest, rat) uticala na njihovo stanje. Slijede rastavljene, koje nose teret što su prekinule bračnu zajednicu i svojoj djeci uskratili odrastanje u porodici. Najveće psihološke i emocionalne posljedice svog statusa snose nevjenčane majke, čiji status se ne pomasmatra kao splet nesretnih okolnosti u pogledu partnerskih relacija ili kao bezuslovna želja za biti majka i roditelj, nego kao samohranost iz nezrelosti, neozbiljnosti, problematičnosti, zbog čega doživljavaju osudu i bivaju uskraćene za razumijevanje i pomoć koji se prenosi i na djecu.

Posljedice samohranosti su razmatrane u odnosu na život i odrastanje djece, gdje kao najveće dobiti njihove djece od samohranosti vide u potpunoj posvećenosti i ljubavi roditelja, njihovoj dostupnosti i angažovanosti usljed čega njihova djeca odrastaju u emotivno stabilnije i optimističnije osobe, odgovornijem odnosu djece prema životu, bližnjima, obavezama, novcu što ih čini sposobnijima i pripremljenijim za suočavanje sa životnim izazovima, veće poštovanje i zahvalnost prema roditelju. Samohrani roditelji smatraju da njihova djeca bivaju uskraćena za one (emocionalne, psihološke, materijalne) dobiti koji bi im prisutnost drugog roditelja donijela, da njihove greške ili neuspjesi nose dodatnu negativnu konotaciju, da doživljavaju sram ili se povlače jer ih drugi roditelj ne želi, da se znatno više nego djeca iz cjelovitih porodica trebaju truditi da bi bila prihvaćena i poštovana.

Analizom potreba smohranih roditelja i mjera koje bi im olakšale i unaprijedile životne okonosititi, fokus je stavljen na potrebu za zasnivanjem radnog odnosa i osiguranjem stalnih prihoda, subvenciranje troškova režija, komunalija i školovanja djece, te podršku u vaspitanju i usmjeravanju djece. Imati svoj posao i ostvarivati prihode po osnovu rada, smatraju ključnim faktorom koji determiniše način i mogućnosti života i roditelja i djeteta/djece. Smatraju da ekonomska samostalnost omogućava participiranje i njih i djece u većini društvenih procesa i sfera, te samim tim se prevenira njihova isključenost i osuđenost da budu na „teret društva“.

Detaljnije su ispitani planovi i aktivnosti koje samohrani roditelji lično preduzimaju te koja su očekivanja od lokalne zajednice i institucija u rješavanju njihove nezaposlenosti. Pozitivnim su ocijenjeni postupci samostalnog angažovanja, informisanja, potražnje zaposlenja, bez selekcije poslova, dok su kao destimulirajuće faktore identifikovali to što nemaju podršku lokalnih institucija niti zakona - nemaju prioritet, prednost ili subvenciju pri konkurisanju za posao ili pri pokušaju pokretanja sopstvenog biznisa, lokalna zajednica ih ne uvažava kao vulnerabilnu kategoriju stanovništva iako za njihovo stanje snose srazmjernu odgovornost (mnoge su ostale bez posla stečajem društvenih preduzeća, institucije nemaju mehanizme da „privole“ drugog roditelja na izvršavanje roditeljskih obaveza itd.), ne pridaje im se status grupa-pojedinaca u potrebi za društvenom pomoći i podrškom, nisu uživaoci mjera pronatalitetne politike, čime se implicitno ugrožavaju prava i životne mogućnosti njihove djece.

Na kraju radionice analizirane su strategije ličnog i udruženog djelovanja u pravcu unapređenja životnih uslova samohranih roditelja. Svi učesnici su pokazali entuzijizam i vjeru u djelovanje nedavno osnovanog Udruženja samohranih roditelja opštine Prijedor, kroz čije djelovanje vide mogućnost zajedničkog istupanja i promovisanja potreba samohranih roditelja te vršenja većeg pritiska na javnost i nadležne institucije u cilju iznalaženja mjera koje bi osigurale pomoć i podršku ovim porodicama. Tehničke pretpostavke za djelotvorni rad Udruženja (poput prostora-sjedišta-kancelarije, telefona, kompjutera itd.) nisu još realizovane, što ih onemogućava za djelotvorni rad i ostvarenje onih misija zbog kojih su i osnovani. Volja, upornost i vjerovanje članova Udruženja u plemenitost i korisnost svojih ciljeva, čine njihove resurse, uz potrebu angažovanja drugih lokalnih institucija sličnih misija u stvaranju preduslova za ostvarenje njihovih prava i uključenosti u društvene procese.

Analiza rezultata

Podaci dobijeni primjenom metode fokus grupe sa samohranim roditeljima, iznjedrili su informacije i pokazatelje koji ukazuju na podređeni, ugrožavajući i rizičan položaj ove kategorije stanovništva u pogledu materijalnih, radnih socijalnih, društvenih, porodičnih, obrazovnih i kulturnih mogućnosti participiranja u životu lokalne zajednice što ukazuje na potrebu institucija i lokalne zajednice za angažovaniju brigu i podršku ovoj kategoriji stanovništva. Dodatan razlog stoji u potrebi preveniranja negativnih posljedica takvih životnih okolnosti na život i odrastanje djece.

Osnovni zaključci: U Porodičnom zakonu RS nejasno je definisan pojam i značenje „samohrani roditelj“ što diskriminiše ili otežava iste u ostvarivanju prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite; postoje proceduralne i finansijske poteškoće u dokazivanju statusa „samohranosti“ kao preduslova za ostvarivanje prava na socijalnu ili dječiju pomoć i podršku; po osnovu samohranosti, nije moguće ostvariti prava na subvencije troškova života, povoljnije radne uslove ili prioritet pri zapošljavanju, olakšice u troškovima vaspitanja ili školovanja djece, subvencionog korištenja javnih ili privatnih servisa (vrtića ili jaslica); u socio-ekonomskom pogledu najveći postotak samohranih roditelja nalazi se u naročito teškom položaju s velikim poteškoćama u obezbjeđivanju egzistencijalnih potreba, većina ih je bez radnog staža ili u srednjovječnim godinama života, nezaposlenih, pa ostaju izvan ekonomskog, političkog i javnog života i učešća u

društvu; većina ih je u status podstanara sa ili bez plaćanja najamnine, nemaju automobile, većina sebi ne može priuštiti ljetovanje ili zimovanje.

Takođe, te porodice nalaze se pod posebnom opasnošću od izolacije od društva budući da su orijentisane na cjelodnevno staranje za dijete/djecu ili na traženje dodatnih finansijskih sredstava za život. U jednoroditeljskim porodicama roditelji su izloženi većim naporima na poslu (oni koji rade) i kod kuće te preuzimaju veći psihički i tjelesni teret dječjeg odgoja i odgovornosti za djecu. Iskustva jednoroditeljskih porodica pokazuju da ne nailaze na dovoljnu podršku društva u ostvarenju svoje odgovorne porodične uloge. Jednoroditeljske porodice suočene su s predrasudama okoline koje su posebno izražene prema rastavljenim osobama i osobama koje su stekle dijete izvan braka. One su često izložene osuđivanju, sažaljevanju, podcjenjivanju i odbija im se pružiti podrška u organizaciji života. Predrasude prema roditeljima, posebno ženi, dovode i do stigmatizacije djece.

Slijedom navedenog, članovi jednoroditeljskih porodica bivaju marginalizovani u društvu, što je povod i alarm za društvene institucije da kreiraju raznovrsnije mjere u pravcu unapređivanja uslova njihova života a samim tim i zajednice.